

Sairauspäivärahan maksamisen edellytyksiä muutettava

Henkilökohtaisen avun työnantajat ja avustajat eriarvoisessa asemassa

Henkilökohtaisen avun työnantajamalli on yksi henkilökohtaisen avun järjestämistavoista. Se turvaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen. Henkilökohtainen apu on vaikeavammaiselle henkilölle subjektiivinen oikeus. Avun käyttäjien määrä on lisääntynyt viime vuosina. Heitä oli vuonna 2020 jo lähes 30 000, joista yli puolet työnantajamallilla.

Työnantajamallissa vammaisen henkilö toimii avustajansa työnantajana kaikkine työnantajan vastuineen ja velvoitteineen. Vammaispalvelulain mukaan henkilökohtainen apu on vammaiselle henkilölle maksuton palvelu, joten kunta korvaa henkilökohtaisen avun käyttämisestä aiheutuvat kustannukset.

Työsopimuslain mukaan työnantajalla on sairausajan palkanmaksuvelvollisuus sairastumispäivää seuranneen yhdeksännen arkipäivän loppuun (1+9 päivää). Tämän jälkeen työntekijällä on oikeus Kelan sairauspäivärahaan. Työehtosopimuksessa voidaan sopia tätä pidemmästä työnantajan palkanmaksuvelvollisuudesta, jolloin Kela korvaa päivärahan työnantajalle. Useimmissa työehtosopimuksissa on määräyksiä lakisääteistä pidemmästä sairausajan palkasta.

Nykyinen lainsäädäntö tekee käytännössä mahdolliseksi sopia henkilökohtaisen avustajan sairausajan palkasta sillä tavoin kuin muissa työehtosopimuksissa.

Ongelma 1: Sairausvakuutuslaki ei mahdollista päivärahan maksamista sijaismaksajalle

Sairauspäivärahan maksajana Kela on sidottu sairausvakuutuslain säännöksiin siitä, milloin sairauspäiväraha voidaan maksaa muulle taholle kuin vakuutetulle itselleen. Työnantajan oikeudesta on säädetty sairausvakuutuslain 7 luvun 4 §:ssä. Sijaismaksajan oikeuksista ei ole sairausvakuutuslaissa tällä hetkellä säännöstä, eikä päivärahan maksamiselle suoraan kunnalle löydy perusteita sairausvakuutuslaista. Sen sijaan laissa säädetään siirtokiellosta (SVL 15 luku 15 § 2 mom. Sopimus, joka tarkoittaa tämän lain mukaisen oikeuden siirtämistä toiselle, on mitätön.).

Päivärahat maksettaisiin siis nykytilanteessa henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimivan vammaisen henkilön henkilökohtaiselle pankkitilille. Tämän jälkeen työnantajan tulisi tilittää päivärahat edelleen kunnalle, joka on maksanut työntekijälle lakisääteistä sairausajan palkkaa paremman palkkaedun.

Työnantajien vaihtelevat haasteet huomioiden on kohtuuton vaatimus, että työnantajat veloitettaisiin huolehtimaan tilityksistä. Kunta toimii lähtökohtaisesti sijaismaksajana, joten normaalitilanteessa mitään palkanmaksuun liittyviä tilityksiä ei kierrätetä työnantajan henkilökohtaisen tilin kautta.

Nykyinen sääntely estää sairausajan palkallisuuden laajentamisen henkilökohtaisia avustajia koskevassa valtakunnallisessa työehtosopimuksessa. Palkanmaksun sujuvuus on olennaista myös avustajien kannalta.

Heta-liitto ja JHL katsovat, että sairausvakuutuslakia tulee muuttaa siten, että työnantajan osuus päivärahoista olisi mahdollista maksaa suoraan kunnalle kierrättämättä sitä työnantajan oman tilin kautta. Lain muuttaminen olisi itsessään asiana kustannusneutraali. Lakimuutoksen jälkeen on erillinen neuvottelukysymys, mitä sairausajan palkallisuudesta sovitaan liittotasolla työehtosopimuksessa, ja milloin tällaiset muutokset tulisivat voimaan.

Ongelma 2: Sijaismaksaja ei voi käyttää Kelan sähköistä asiointia

Sijaismaksajan (kunta) ei tällä hetkellä ole mahdollista käyttää mitään sähköistä välinettä päivärahojen hakemiseen. Hakemiseen täytyy käyttää paperista Kelan Y17-lomaketta. Kelan ohjeistuksessa todetaan, että "jos maksaja toimii sijaismaksajana, etuudet pitää toistaiseksi hakea varsinaisen työnantajan nimissä paperilomakkeella."

Kelan työnantajien asiointipalvelussa toimiminen edellyttää suomi.fi-valtuudet, jotka vaativat Y-tunnusta. Henkilökohtaisen avun työnantajilla ei yleensä ole sitä. Kelan asiointipalvelusta on varmistettu, ettei Kelalla ole sähköistä asiointia henkilötunnuksella toimiville työnantajille, joita työnantajamallia käyttävät henkilökohtaisen avustajan työnantajat ovat.

Tällä hetkellä sijaismaksaja voisi työnantajan valtuutuksella lähettää paperilomakkeen Kelaan. Tämä on kuitenkin hankalaa, työlästä ja hidasta verrattuna sähköiseen asiointiin. Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus ei toteudu palvelussa, joka ei mahdollista Y-tunnuksettomien työnantajien sähköistä asiointia.

Heta-liitto ja JHL katsovat, että Kelan työnantajien asiointipalvelua tulee kehittää siten, että:

- sitä voi käyttää ilman suomi.fi-valtuuksia
- suomi.fi-valtuudet tulee voida saada asian hoitoon ilman Y-tunnusta, tai
- työnantajan tulee voida valtuuttaa kunta asioimaan palvelussa kunnan omilla tunnuksilla.

Miksi muutoksia tarvitaan?

Henkilökohtaisia avustajia koskeva valtakunnallinen työehtosopimus ei sisällä määräyksiä lakia laajemmasta työnantajan sairausajan palkanmaksuvelvollisuudesta, koska se ei edellä mainittujen haasteiden vuoksi ole käytännössä mahdollista.

Matalapalkkaisena alana henkilökohtaisen avun työnantajamalli kärsii työvoimapulasta. Avustajien rekrytoiminen helpottuisi ja alasta tulisi työntekijöille houkuttelevampi, jos sairausajan palkkaus yhdenmukaistuisi muiden sopimusalojen kanssa.

Nykyinen lainsäädäntö asettaa henkilökohtaisen avustajan työnantajina toimivat vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan verrattuna avustajia rekrytoiviin yrityksiin, jotka voivat tarjota työntekijöilleen paremmat työehdot sairausajan palkallisuuden osalta.

Neuvotteluosapuolet haluavat pystyä kehittämään henkilökohtaisia avustajia koskevaa valtakunnallista työehtosopimusta neuvottelupöydässä ilman lainsäädännöstä tai suomi.fi-valtuuksien toimintaperiaatteista johtuvia esteitä.

Toivomme asian pikaista korjaamista.

Henkilökohtaisia avustajia koskevan valtakunnallisen työehtosopimuksen sopijaosapuolet

Heta – henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry
Maija Aatelo
puheenjohtaja

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
Päivi Niemi-Laine
puheenjohtaja